

ศึกษาและออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุ
ตามแนวคิดออกแบบเพื่อมวลชน

Study and Design of Elderly Medical Label Under a Universal
Graphic Arts Design Concept

กันยาพร กุณฑลเสพย์*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) ศึกษาพฤติกรรมในการอ่านฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน (2) ออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน ที่สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน (3) เพื่อประเมินความพึงพอใจของฉลากบรรจุภัณฑ์ยาที่ออกแบบกับกลุ่มผู้สูงอายุ

การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในการดำเนินการวิจัยมีการนำรูปแบบการออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดออกแบบเพื่อมวลชน (Universal Design) โดยนำมาทดลองตามหลักการออกแบบเพื่อมวลชน 7 ข้อ ดังต่อไปนี้ (1) การใช้งานอย่างเท่าเทียม (2) มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน (3) ความสะดวกในการใช้งาน (4) มีการให้ข้อมูลที่เพียงพอ (5) มีช่วงระยะและนัยให้กับความผิดพลาด (6) ใช้แรงทางกายภาพน้อย (7) มีขนาดพื้นที่ที่เหมาะสมกับการใช้ จากหลักการออกแบบเพื่อมวลชน 7 ข้อที่กล่าวมา เครื่องวิจัยที่ใช้มีแบบสอบถาม, แบบสัมภาษณ์และแบบการทดลอง โดยนำข้อมูลมาประกอบกับการวิเคราะห์เพื่อสร้างงานต้นแบบที่สอดคล้องกับแนวทางการออกแบบเพื่อมวลชน ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์มีการสังเกตพฤติกรรมในการอ่านบรรจุภัณฑ์ยาส่งส่วนใหญ่สามารถเห็นชื่อสินค้าได้ชัดเจนมากที่สุด แต่การอ่านสรรพคุณและวิธีการใช้งานได้ไม่ชัดเจน บรรจุภัณฑ์มีขนาดตัวอักษรชื่อสินค้าที่เล็ก และบรรจุภัณฑ์ยาที่มีการใช้แบบอักษรที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถอ่านได้ จึงจำเป็นต้องจดจำสีตัวอักษรและสัญลักษณ์แทน ผลการวิจัยพบว่าแนวทางในการออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาสามารถเพิ่มทักษะการสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชนได้ ตามผลการอภิปรายรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยา การประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญผู้วิจัยพบว่า “รูปแบบที่ 3” เป็นลักษณะแนวทางการออกแบบฉลากรูปแบบเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 4.13 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) = 0.708 และการประเมินความพึงพอใจของฉลากบรรจุภัณฑ์ยาที่ออกแบบกับผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในระดับพึงพอใจมากโดยค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 3.81 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) = 0.340 โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : ฉลากบรรจุภัณฑ์ยา; โรคข้อเสื่อม; ผู้สูงอายุ; การออกแบบเพื่อมวลชน

* นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาเทคโนโลยีผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

Abstract

The purpose of this research is to (1) study Medication packaging label reading behavior for the elderly to the ways to design the medication packaging label in under Universal Design Concepts, (2) to design the medication packaging label under Universal Design Concepts, and (3) to evaluate the satisfaction level of the labels, packaging design medication for an elderly.

Preliminary study conducted research on the patterns of drug packaging label design for the elderly according to Universal Design concepts, which are (1) use equally, (2) flexibility in use (3) ease of use (4) perceptive information, (5) trial and error, (6) low of physical effort, and (7) suitable space utilization. The research tools are sample questionnaire, interview questionnaire, and tests, which obtained design criteria such as: observation from reading the packages, reading the prescription label, use of large labeling font, as well as recognition process for the increased age group. The results showed that the design guidelines for the packaging label medication can increase communication skills for senior citizens. From the debate the format medication label of reasonable assurance from the experts and researchers found that "Model 3" is the style and design guidelines for the label format appropriate at the highest level by the average (\bar{X}) = 4.13, with standard deviation (S.D.) = 0.708. An evaluation on the satisfaction level of the packaging drugs label for an elderly yielded the satisfaction level of usage satisfaction with the average (\bar{X}) = 3.81 and standard deviation (S.D.) = 0.340. The statistically significant is at the 0.05 level.

Keywords: Medical label package; Osteoarthritis; Elderly; Universal Design

ความเป็นมาของปัญหา

บรรจุกัณฑ์สากลในปัจจุบันได้รับการพัฒนารวดเร็วและมีการแข่งขันในเรื่องของบรรจุกัณฑ์อย่างมาก เพื่อตอบสนองความต้องการแก่ผู้คนในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านโครงสร้างของบรรจุกัณฑ์ กราฟิกบนบรรจุกัณฑ์ ที่มีความสะดวกสบายในการใช้งานของบรรจุกัณฑ์แต่ละชนิดมากขึ้นโดยเฉพาะการออกแบบบรรจุกัณฑ์ยาในปัจจุบันให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้มากขึ้นเพราะผู้บริโภคไม่ได้รับเพียงแค่ว่าที่ใส่ของเพียงเท่านั้น แต่มีการเลือกซื้อยาจากร้านค้าด้วยตัวเองมากขึ้น และแม้ว่าจะมีเภสัชกรคอยแนะนำขณะที่ซื้อแต่เมื่อกลับบ้านจำเป็นต้องจดจำรายละเอียดและควบคุมการบริโภคยาด้วยตัวเองต่อไป บรรจุกัณฑ์จึงจำเป็นต้องทำหน้าที่เสมือนเป็น “ผู้ช่วยดูแลสุขภาพ” (Idesign Magazine, 2007: 53) ที่ทำหน้าที่เป็นผู้คอยแนะนำการใช้ยาให้ถูกวิธีและถูกขั้นตอนการใช้ ในขณะที่บริโภคนยาเพื่อสุขภาพที่ดีของผู้บริโภค

ในประเทศไทยมีความสำคัญต่อบรรจุกัณฑ์มากยิ่งขึ้นเพื่อที่จะสื่อสารกับผู้บริโภคโดยเฉพาะยา ที่ต้องการความชัดเจนในความเข้าใจของ รูปแบบ ประเภท สรรพคุณ การใช้งาน โดยที่สามารถอำนวยความสะดวกต่อผู้บริโภคทุกเพศทุกวัยมากขึ้นโดยเฉพาะของกลุ่มประชากร

ที่เป็นผู้สูงอายุ ที่ต้องประสบปัญหาตั้งแต่การเปิด ปิดบรรจุภัณฑ์ไม่ได้ ไปจนถึงการซื้อยาผิด หยิบยาผิดหรือกินยาผิด และพบว่าการใช้ผู้สูงอายุพบอุปสรรคในการใช้งานบรรจุภัณฑ์ยา ทำให้ไม่สามารถบริโภคยาตามที่แพทย์สั่งได้ (Idesign Magazine, 2007: 53) หากขาดการ บอกกล่าวเสริมไว้ให้เข้าใจด้วยวิธีพิเศษแล้ว ย่อมยากที่จะแยกแยะและรับรู้ได้ว่าเป็นอะไร ในเมื่อตามองไม่เห็น อ่านไม่ออก หรือเห็นไม่ชัดเจนและในปัจจุบันประชากรผู้สูงอายุมีจำนวน เพิ่มขึ้นในอัตราสูง เพิ่มสัดส่วนของกลุ่มผู้บริโภคผู้สูงอายุที่มีความต้องการพิเศษและเป็นผู้มี อธิปไตยพลักดันเมื่อส่งเสียงเรียกร้องขอความถนัดใช้ในทุกบรรจุภัณฑ์จะเห็นได้ว่าปัญหาของ การใช้บรรจุภัณฑ์ของผู้สูงอายุมากกว่าคนปกติทั่วไป มีหลายรูปแบบ หลายประเภท โดยยา เหล่านี้จะถูกบรรจุลงในกล่องหรือแผงขนาดเล็กเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งจากร้านขายยาทั่วไป และจากโรงพยาบาล ตามปกติจะมีการบ่งชี้ถึงประเภทของตัวยา จำนวนและวิธีในการรับประทาน อยู่บนตัวบรรจุภัณฑ์ แต่ในปัจจุบันมียามากมายหลายชนิด แต่ละชนิดก็มีวิธีการใช้และรับประทาน ที่แตกต่างกันรวมไปถึงวิธีในการใช้ยาที่ต่างกัน จึงทำให้ผู้สูงอายุเสียเปรียบคนทั่วไปอยู่มาก เพราะการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายในผู้สูงอายุมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปและเป็นการเปลี่ยนแปลง ในทางเสื่อมสภาพการทำงานของระบบต่างๆ ของร่างกายลงโดยเฉพาะจากการรับรู้ทางสายตา เป็นการรับรู้ที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุรับประทานยาผิดชนิด ผิดเวลา ผิดวิธี ซึ่งเกิดจากกล่องยาที่ทำ เหมือนกันหมดและตัวยาแต่ละชนิดมีลักษณะคล้ายคลึงกัน และทำให้เกิดการจำเผลอที่ สับสนได้ ซึ่งถ้าใช้ผิดอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้สูงอายุได้

การศึกษาและการออกแบบครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาและออกแบบฉลากบรรจุ ภัณฑ์ยา ที่สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนแก่ผู้สูงอายุสามารถเข้าใจง่าย ลดความสับสนใน การใช้ยาที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาและนำหลักการทางด้านการออกแบบ การจัดวาง ตัวอักษร ถ้อยคำสั้นๆ เครื่องหมาย สัญลักษณ์ ภาพประกอบรวมถึงการศึกษาเรื่องสี และสัญลักษณ์ที่มี ผลต่อการรับรู้ของคนแล้วนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการออกแบบ ที่แสดงเงื่อนไขในการ ใช้งานลงบนฉลากบรรจุภัณฑ์ยา เพื่อแก้ปัญหาในด้านการสื่อความหมายแก่ผู้สูงอายุสามารถ เข้าใจง่าย ไม่เกิดความสับสนในการใช้ยาในชีวิตประจำวัน และผู้ศึกษาจะเก็บข้อมูลทั้งก่อน และหลังการออกแบบขึ้นงาน โดยจากการสอบถามผู้สูงอายุโดยตรงและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึง ใช้การทดลองโดยการสังเกตพฤติกรรมการใช้ยาในสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ โดยใช้พื้นที่ศึกษาที่ โรงพยาบาลนครสวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

การมีบรรจุภัณฑ์ที่ผู้สูงอายุ ใช้แล้วรู้ว่าเป็นอะไร ใช้สำหรับทำอะไร การดำรงชีวิตของ ผู้สูงอายุง่ายขึ้น เพราะไม่ต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่นในการคอยบอกหรืออธิบายเมื่อเขาต้องการ จะซื้อหรือใช้ผลิตภัณฑ์ยาเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุ เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มี ความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาพฤติกรรมในการอ่านฉลากของผู้สูงอายุเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบ ฉลากบรรจุภัณฑ์ยา ตามแนวคิด การออกแบบเพื่อมวลชน
2. ออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน ที่สามารถสื่อ ความหมายได้ชัดเจน
3. ประเมินความพึงพอใจฉลากบรรจุภัณฑ์ยาที่ออกแบบกับกลุ่มผู้สูงอายุ

สมมติฐาน

ฉลากบรรจุภัณฑ์ยาตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน ที่สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนกลุ่มผู้สูงอายุพึงพอใจฉลากบรรจุภัณฑ์ยาที่ออกแบบกับในระดับมาก

วิธีการดำเนินการวิจัย

สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 1

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาโรคข้อเสื่อม ที่มีทั่วไปในปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่างรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาโรคข้อเสื่อม ในโรงพยาบาลยาลา สวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ และผู้ป่วยนอกกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นโรคข้อเสื่อมโรงพยาบาล สวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวนทั้งสิ้น 10 ราย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์จากตารางแสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ของ Krejcie and Morgan อ้างใน อีรุณี เอกะกุล, 2543)

สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาโรคข้อเสื่อม ทั้งหมดและผู้ป่วยนอกกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นโรคข้อเสื่อมในโรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวนทั้งสิ้น 10 ราย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์จากตารางแสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ของ Krejcie and Morgan (อ้างใน อีรุณี เอกะกุล, 2543)

สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 3

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาโรคข้อเสื่อม ที่ผู้วิจัยออกแบบเพื่อสื่อความหมายได้ชัดเจนและเข้าใจง่ายลดความสับสนของในการใช้ยา ผู้สูงอายุและผู้ป่วยนอกกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นโรคข้อเสื่อมของ โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ 10 รายโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ จากตารางแสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ของ Krejcie and Morgan (อ้างใน อีรุณี เอกะกุล, 2543)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานวิจัยเชิงทดลองโดยใช้เครื่องมือวิจัย ดังต่อไปนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป คือ ข้อมูลทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้อง ในงานวิจัยแบบสังเกต และ แบบสอบถามโดยแบ่งตามวัตถุประสงค์คือ

แบบสอบถาม เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการอ่านฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อเป็นแนวทาง ในการออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาตามแนวคิด การออกแบบเพื่อมวลชนกลุ่ม จากกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ป่วยสูงอายุในโรงพยาบาลนครสวรรค์ประชารักษ์ ประกอบ ไปด้วย อายุ เพศ การศึกษา และรายได้ โดยใช้พื้นที่บริเวณ โรงพยาบาลนครสวรรค์ประชารักษ์

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการสื่อสารของผู้สูงอายุที่เป็นโรคข้อเสื่อมในการใช้ยา

ตอนที่ 3 พฤติกรรมการสื่อสารในการทดลอง จากสถานการณ์ในการเลือกใช้ (สังเกตพฤติกรรม)

แบบสอบถาม เพื่อประเมินความเหมาะสมในการสร้างรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ สื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความเหมาะสมรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ สื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิด การออกแบบเพื่อมวลชน

แบบสอบถาม เพื่อประเมินความพึงพอใจฉลากบรรจุภัณฑ์ที่ผู้วิจัยออกแบบจากกลุ่มผู้สูงอายุจากกลุ่มตัวอย่าง คือผู้สูงอายุโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบประเมินความพึงพอใจเกี่ยวกับฉลากบรรจุภัณฑ์เพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิด การออกแบบเพื่อมวลชน

เครื่องมือการทดลองในสถานที่ที่จัดเตรียมไว้เพื่อสังเกตพฤติกรรม โดยมีการถ่ายภาพบันทึกเหตุการณ์ทดลอง นาฬิกาจับเวลาและจดบันทึกข้อมูลการทดลอง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ก่อนการออกแบบ

- นำตัวอย่างบรรจุภัณฑ์ยาแบบเดิมที่มีอยู่ในปัจจุบัน มาทดลองใช้กับผู้สูงอายุที่เป็นโรคข้อเสื่อม
- ศึกษาการอ่านข้อความบนฉลากบรรจุภัณฑ์ยาที่มีอยู่ในปัจจุบัน
- ศึกษาการรับรู้ วิธีการใช้ ระยะเวลาที่ระบุในการใช้ยา และจำนวนยาที่ใช้
- ศึกษาจากการเลือกตัวอย่างยา และทดลองศึกษาพฤติกรรมว่าผู้สูงอายุที่เป็นโรคข้อเสื่อม
- ศึกษาจากการทดลองการนำแบบอักษรและสีของฉลากบรรจุภัณฑ์ยาที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้เลือกไว้ ให้ผู้สูงอายุ เลือกว่าแบบใด สามารถอ่านได้ชัดเจนดีที่สุด พร้อมทั้งการจับเวลาในการอ่านฉลาก 2 ครั้งเพื่อเปรียบเทียบระยะเวลาในการอ่านของกลุ่มตัวอย่าง

หลังการออกแบบ

- ศึกษาความเหมาะสมในการสร้างรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน กับผู้เชี่ยวชาญและนำกลับมาแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมกับการใช้งานจริง
- นำงานออกแบบที่สมบูรณ์มาประเมินความพึงพอใจกับกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยนอก ซึ่งเป็นโรคข้อเสื่อม โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ ในรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ สื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิด การออกแบบเพื่อมวลชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและตรวจสอบความสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัย ทำการวิเคราะห์ โดยแบ่งออกเป็นส่วนดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาก แบบสอบถามของวัตถุประสงค์ที่ 1 ที่สอดคล้องกับกรอบแนวความคิด ทฤษฎีหลักการออกแบบของกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ที่จะสามารถสร้างสรรค์และสื่อความหมายความเข้าใจได้

คือ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยนอกซึ่งเป็นโรคข้อเสื่อม โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ เรื่อง ข้อมูลการใช้งานบรรจุกัณฑ์ยาโรคข้อเสื่อม นำข้อมูลที่ได้มาหาค่าร้อยละและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะและพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบฉลากบรรจุกัณฑ์สื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน

2. นำข้อมูลที่ได้จากวัตถุประสงค์ที่ 1 มาออกแบบรูปแบบฉลากบรรจุกัณฑ์ยา 5 รูปแบบและนำมาประเมินความเหมาะสมในการสร้างรูปแบบฉลากบรรจุกัณฑ์ สื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิด การออกแบบเพื่อมวลชน จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และนำข้อมูลที่ได้ไปหาความเหมาะสมในรูปแบบ จากค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. นำรูปแบบจากการประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสมที่สุดจากการหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน มาแก้ไข พัฒนารูปแบบฉลากบรรจุกัณฑ์ยา

4. วิเคราะห์ข้อมูลจากการนำรูปแบบที่แก้ไขพัฒนามาหาค่าความพึงพอใจจากกลุ่มตัวอย่างของผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยนอกซึ่งเป็นโรคข้อเสื่อม โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ จากแบบสอบถาม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยศึกษาและออกแบบฉลากบรรจุกัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดออกแบบเพื่อมวลชน นำไปสู่ความเหมาะสมและความพึงพอใจของผู้สูงอายุ ที่เป็นผู้ป่วยนอกซึ่งเป็นโรคข้อเสื่อม โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์

ตารางที่ 1 การศึกษาข้อมูลพฤติกรรมการสื่อสารของผู้สูงอายุในการใช้ยา

ข้อมูล	รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
วิธีแก้ไขปัญหาการสื่อสารในการใช้หรือบริโภคยา	สอบถามจากผู้อื่น (ญาติ, เพื่อน)	4	40
	เก็บยาไว้ที่จดจำได้ง่าย	2	20
	สร้างสัญลักษณ์บนบรรจุกัณฑ์ ให้จำได้	4	40
	จดจำรูปร่าง ลักษณะ รับกลิ่น สี รสชาติของยาด้วยตนเอง	-	-
รวม		10	100

การศึกษาข้อมูลจากแบบสอบถามครั้งนี้ยังพบว่าลักษณะของโรคข้อเสื่อมจากการทำงาน พฤติกรรมการอ่านบรรจุกัณฑ์ยาส่วนใหญ่สามารถซื้อสินค้าได้ซึ่งเป็นส่วนที่ชัดเจนมากที่สุด ส่วนการอ่านสรรพคุณและวิธีการใช้งานได้ไม่ชัดเจนในช่วงอายุมากขึ้นจึงจำเป็นต้องใช้ตัวช่วยในการจดจำมากขึ้น ฉลากยาที่มีสีและสวดลายพื้นหลังหลายสี จึงส่งผลให้อ่านตัวอักษรได้ยาก และบรรจุกัณฑ์ยาที่มีการใช้แบบอักษรที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถอ่านได้ยาก เช่น ตัวอักษรที่มีช่องไฟที่ชิดติดกัน ลักษณะของตัวอักษรไม่มีหัว หรือตัวอักษรประดิษฐ์ พื้นหลังของฉลากบรรจุกัณฑ์ยามีสวดลายเส้นกราฟิก เป็นต้น ส่งผลให้กลุ่มผู้สูงอายุไม่สามารถอ่านได้ บรรจุกัณฑ์ยาที่มีตัวอักษรขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับฉลากยาอื่นและใช้ตัวอักษรสีเข้มบนพื้นสีอ่อน

ทำให้อ่านชัดมากกว่าบรรจุกัณฑ์ที่ใช้ตัวอักษรที่มีสีข้างเคียงกันหรือสีคู่ตรงข้ามและตัวอักษรที่สามารถอ่านได้ชัดเจนที่สุดคือตัวอักษรที่มีลักษณะตัวหนา ตัวหนังสือสีดำบนพื้นขาว หรือตัวหนังสือสีขาวบนพื้นสีเข้มจะทำให้เห็นได้ชัดเจน กลุ่มผู้ป่วยสูงอายุ ประสบปัญหาในการสื่อสารมากที่สุดคือฉลากบรรจุกัณฑ์ของโรงพยาบาลและคลินิกรักษาโรคทั่วไปต่างๆ และจากการสอบถามและศึกษาข้อมูลจากเภสัชกรพบว่ายาที่ใช้ในโรงพยาบาลและคลินิกส่วนใหญ่ จะอยู่ในรูปแบบบรรจุกัณฑ์ หน่วยงานและจะจ่ายยาให้คนไข้ตามคำสั่งแพทย์เท่านั้น โดยทั่วไปจ่ายยาของโรงพยาบาลและคลินิก ผลิตภัณฑ์ยาเหล่านี้ไม่จ่ายหรือขายในบรรจุกัณฑ์ที่บรรจุมารจากโรงงานผลิตยาแต่จะถูกแบ่งใส่ซองหรือ ภาชนะบรรจุอื่นและทำการติด ฉลากโดยเภสัชกร

ตารางที่ 2 แสดง ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานประเมินรูปแบบฉลากบรรจุกัณฑ์สื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิด การออกแบบเพื่อมวลชน

รายการที่ประเมินความเหมาะสม	รูปแบบที่ 3		ระดับความเหมาะสม
	X	S.D.	
ด้านรูปแบบที่แสดงถึงแนวความคิดการออกแบบเพื่อมวลชน			
แนวคิดและรูปแบบฉลากแสดงออกถึงการออกแบบเพื่อมวลชนทางด้านการใช้งานได้ทุกกลุ่ม	4.33	.577	ระดับความเหมาะสมมาก
แนวคิดและรูปแบบฉลากแสดงออกถึงการออกแบบเพื่อมวลชนทางด้านการใช้งานที่ยืดหยุ่นในการใช้งาน	4.00	1.000	ระดับความเหมาะสมมาก
แนวคิดและรูปแบบฉลากแสดงออกถึงการออกแบบเพื่อมวลชนทางด้านการใช้งานง่าย	4.00	1.000	ระดับความเหมาะสมมาก
แนวคิดและรูปแบบฉลากแสดงออกถึงการออกแบบเพื่อมวลชนทางด้านการให้ข้อมูลที่เพียงพอ	4.00	1.000	ระดับความเหมาะสมมาก
แนวคิดและรูปแบบฉลากแสดงออกถึงการออกแบบเพื่อมวลชนทางด้านการทนทานต่อการใช้งาน	4.33	.577	ระดับความเหมาะสมมาก
แนวคิดและรูปแบบฉลากแสดงออกถึงการออกแบบเพื่อมวลชนทางด้านการใช้แรงทางกายภาพน้อย	3.67	.577	ระดับความเหมาะสมมาก
แนวคิดและรูปแบบฉลากแสดงออกถึงการออกแบบเพื่อมวลชนทางด้านขนาดที่เหมาะสม	4.33	.577	ระดับความเหมาะสมมาก
รวม	4.13	0.708	ระดับความเหมาะสมมาก

*P< 0.05 แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 2 รูปแบบฉลากยาจากการประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยพบว่ารูปแบบที่ 3 เป็นลักษณะแนวทางการออกแบบฉลากรูปแบบที่ 3 เหมาะสมอยู่ในระดับมากโดยค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 4.13 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.708 ในการสร้างรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน โดยแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานประเมินพึงพอใจฉลากบรรจุภัณฑ์ยาที่ผู้วิจัยออกแบบจากกลุ่มผู้สูงอายุ

ข้อกำหนดความพึงพอใจ	N=10		ระดับความพึงพอใจ
	(\bar{X})	S.D.	
1. รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารใช้งานได้ทุกกลุ่ม	4.20	0.422	ระดับพึงพอใจมาก
2. รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารมีความยืดหยุ่นในการใช้งาน	3.50	0.527	ระดับพึงพอใจมาก
3. รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารการใช้งานง่าย	3.80	0.422	ระดับพึงพอใจมาก
4. รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารมีการให้ข้อมูลที่เพียงพอ	4.00	0.000	ระดับพึงพอใจมาก
5. รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารทนทานต่อการใช้งานที่ผิดพลาด	3.70	0.483	ระดับพึงพอใจมาก
6. รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารใช้แรงทางกายภาพน้อย	3.50	0.527	ระดับพึงพอใจมาก
7. รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารมีขนาดเหมาะสมกับการใช้งาน	4.00	0.000	ระดับพึงพอใจมาก
รวม	3.81	0.340	ระดับพึงพอใจมาก

* $P < 0.05$ แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 3 พบว่าระดับความพึงพอใจของที่มีต่อรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาที่ผู้วิจัยออกแบบจากกลุ่มผู้สูงอายุภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากโดยค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 3.81 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.340 โดยแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายและสรุปผล

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลสรุปจากการศึกษาพฤติกรรมในการอ่านฉลากบรรจุภัณฑ์ยาของผู้สูงอายุเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาตามแนวคิด การออกแบบเพื่อมวลชนกลุ่ม

การศึกษาข้อมูลจากแบบสอบถามครั้งนี้ยังพบว่าลักษณะของโรคข้อเสื่อมจากการทำงาน พฤติกรรมการอ่านบรรจุภัณฑ์ยาส่วนใหญ่สามารถซื้อสินค้าได้เป็นอันดับแรกซึ่งเป็นส่วนที่ชัดเจนมากที่สุด ส่วนการอ่านสรรพคุณและวิธีการใช้งานได้ไม่ชัดเจนในช่วงอายุมากขึ้นจะใช้วิธีการจดจำชื่อของฉลากยามาเป็นตัวช่วยในการจดจำ ฉลากยาที่มีสีและลวดลายพื้นหลังหลายสี จึงส่งผลให้อ่านตัวอักษรได้ยาก กลุ่มผู้ป่วยสูงอายุ โรคข้อเสื่อมประสบปัญหาในการสื่อสารมากที่สุดคือ ฉลากบรรจุภัณฑ์ของโรงพยาบาลและคลินิกรักษาโรคทั่วไปต่างๆ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลสรุปการออกแบบรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจในวัตถุประสงค์ที่ 1 และสอบถามความคิดเห็นทางด้านการเหมาะสมของรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาจากผู้เชี่ยวชาญ

รูปแบบฉลากยาจากการประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญแล้วผู้วิจัยพบว่ารูปแบบที่เป็นลักษณะแนวทางการออกแบบฉลากรูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน คือ แบบฉลากที่มีสีแตกต่างกันในรูปสัญลักษณ์เป็นแบบที่ผู้สูงอายุเข้าใจง่ายและง่ายต่อการจดจำ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลสรุปความพึงพอใจรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาที่ผู้วิจัยออกแบบจากกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยนอกซึ่งเป็นโรคข้อเสื่อม โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ มีความพึงพอใจที่เป็นไปในทางเดียวกัน ในด้านรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารใช้งานได้ทุกกลุ่ม รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารมีความยืดหยุ่นในการใช้งาน รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารการใช้งานง่าย รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารมีการให้ข้อมูลที่เพียงพอ รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารทนทานต่อการใช้งานที่ผิดพลาด รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารใช้แรงทางกายภาพน้อยและรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารมีขนาดเหมาะสมกับการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการออกแบบเพื่อมวลชนมีความพึงพอใจในระดับมากโดยค่าเฉลี่ย (\bar{X}) = 3.81 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.340 ต่อรูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยเรื่อง ศึกษาและออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดออกแบบเพื่อมวลชน ภาพรวมพบว่าข้อมูลในการดำเนินงานในการวิจัยที่ใช้ข้อมูลจากผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยนอกซึ่งเป็นโรคข้อเสื่อมซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง เพื่อให้งานออกแบบมีประสิทธิภาพตรงกับกลุ่มเป้าหมาย จึงต้องอาศัยการศึกษาจากการสังเกตและลงพื้นที่เองของวิจัย และจากการใช้เครื่องมือการวิจัยทำแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์และแบบการทดลอง สามารถนำข้อมูลมาประกอบกัน วิเคราะห์ เหตุผลต่างๆ เพื่อสร้างงานต้นแบบที่สอดคล้องกับแนวทางการออกแบบเพื่อมวลชนออกมา เพื่อลดปัญหาจากการสับสนในการใช้ยาที่เกี่ยวข้อง ในการใช้ยาไปจนถึงการช้อยาผิด หยิบยาผิด กินยาผิด ใช้ยาผิดวิธี ผิดเวลาหรือผิดวัตถุประสงค์จากการที่อ่านฉลากบรรจุภัณฑ์ยา ไม่เข้าใจสรรพคุณ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดอันตรายได้ และเป็นการลดช่องว่างระหว่างกลุ่มชนของผู้สูงอายุง่ายขึ้นที่มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุ เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ในการศึกษาเรื่อง "ศึกษาและออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดออกแบบเพื่อมวลชน" สามารถสรุปข้อเสนอแนะ โดยรวมจากผลการศึกษาการออกแบบและทดลองกับผู้สูงอายุ ได้ดังนี้

1. ในการออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดออกแบบเพื่อมวลชน สามารถพัฒนาประยุกต์ใช้กับฉลากบรรจุภัณฑ์ยาประเภทอื่นหรือในบรรจุภัณฑ์รูปแบบอื่นๆ โดยยึดตามแนวคิดเพื่อมวลชน

2. ในการออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยา สามารถปรับขนาดและวัสดุของฉลากให้สอดคล้องกับรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ยาหรือกล่องบรรจุภัณฑ์ยาได้หรือรูปแบบการใช้งาน

3. รูปแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาสามารถประยุกต์ปรับเปลี่ยนสีของฉลากบรรจุภัณฑ์ยา โดยแยกตามประเภทของยา เช่น ยารับประทานควรเป็นสีที่ให้ความรู้ว่าเป็นยารับประทาน ยาทาควรเป็นสีอื่นหรือแยกสรรพคุณของยา เช่น ยาแก้ปวดคลายกล้ามเนื้อเป็นฉลากสีหนึ่ง ยารักษาโรคข้อเสื่อมชนิดผงสำหรับละลายน้ำดื่ม เพื่อสามารถจดจำยาได้ดีขึ้น

4. กลุ่มโรงพยาบาล คลินิกและร้านขายยาสามารถนำแนวทางในการประยุกต์และพัฒนาเข้ากับฉลากที่ใช้ในปัจจุบันและยังสามารถเผยแพร่ให้กับเป้าหมายหรือผู้ป่วยเข้าใจในการใช้ยาตรงกัน

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องศึกษาและออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุ ตามแนวคิดออกแบบเพื่อมวลชนครั้งนี้ได้รับความกรุณาจากท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิสิทธิ์ ลินธุภาค อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำให้คำชี้แนะในการทำวิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จได้ด้วยดี ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์อุดมศักดิ์ สารวัตร รองศาสตราจารย์สถาพร ดีบุญมี ณ ชุมแพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุงชัย ภูพัฒน์ และรองศาสตราจารย์นพคุณ นิศามณี ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำตรวจแก้ไขข้อบกพร่องและติดตามผลการดำเนินการและขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ว่าที่ร้อยตรี พิชัย สดภิบาล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลิศลักษณ์ กลิ่นหอม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ ทองทรัพย์ อาจารย์วัฒน์โชติ ดุงคเดชะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรพรประเวศ อธิโนบุญวัฒน์ คุณสุรพงษ์ ตูลาพันธ์ และโรงพยาบาลนครสวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. "รายงานการศึกษาภาชนะพลาสติกบรรจุอาหาร." 2529. (อัดสำเนา)
- ถวิล ธาราโกชน และ ศรัณย์ ดำริสุข. พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร : 2543.
- ธวัช ประสาทฤทธา. 2553. ข้อเช่าเสื่อม. กรุงเทพฯ. พิมพ์ครั้งที่ 1 : เรือนปัญญา.
- ธีรภูมิ เอกะกุล. 2543. ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุดรราชธานี : สถาบันราชภัฏอุดรราชธานี.
- นนทพร พรประยูทธ. "การศึกษาผลการรับรู้อักษรสลับบนพื้นขาวและอักษรขาวบนพื้นสี." วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2528.
- นวิฐา สุนทรเวช, Universal design. 2007. "Idesign". เล่มที่ 60. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ. O.S. Printing House.
- ปิยะชาติ แสงอรุณ. "คิด - ออกแบบ." ใน รวมบทความและรายงานการวิจัย ศาสตร์แห่งการออกแบบ, 6, พรเทพ เลิศเทวศิริ, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ไพบูลย์ อมตมัทธนะ. "ภาชนะบรรจุยา." เอกสารวิชาการของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยากระทรวงสาธารณสุข, ธันวาคม 2542 (อัดสำเนา)
- หลักการออกแบบบรรจุภัณฑ์. ภาควิชาเทคโนโลยีการบรรจุ คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.agro.cmu.ac.th/department/PKT/Packaging> 1. 1/, สืบค้นเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2552
- อรสา จิริภิญโญ, Package design. 2007. "Idesign". เล่มที่ 63. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ. O.S. Printing House.